

Szabó Gabriella

244

Népművészeti otthon

Óbudán

Óbuda: görbe utcák mentén földre lapuló, egymáshoz bújó, roskatagvén házikók. Apró ablakszemeikkel vaksin hunyorognak a türelmetlenül változó világba. Már nem sokan vannak, s már meg vannak számlálva napjaik. Az ódon Óbuda hepe-hupás, macskaköves utcáit asztalsimára egyengetik a bulldózerek — új városrész épül a régi helyén. A bontás és építés, a rekonstrukció és a műemlékvédelem pontos terv szerint folyik, a kerület vezetői, szakemberei a régi és az új lakókkal egyetértésben formálják a kétezeréves, meg a százszentdős múltat őrző rezervátumokat.

Az új városrész keleti peremén, a Polgár utcai maxiház tövében húzódik meg a régi Óbuda talán lehangulatossabb része: a Fő tér. A tanácsháza, a Postakocsi Étterem, a Zichy-kastély, a földszintes boltsor s az alacsony műemlékházak által közrefogott tenyérnyi tér híven őrzi a tegnapi Óbuda hangulatát.

A kastéllal, a kerület egyik most alakuló kultúrközpontjával szemben áll a Fő tér 4-es számú épülete. A XVIII. század végén a Zichy-kastély jószágkormányzójának kedvéért építették emeletesre. A ház homlokán vasrácsos erkély dudorodik, alatta nyílik a sötétorkú, súlyos kapu. A boltíves kapualj hús hajlatában fecskéfészék bújjak. A ház háta mögött kicsi udvar húzódik meg, szögletében néhány gyümölcsfa csipkés árnyékot vet a százados falakra. A fecskéfészék alatti ajtó vezet az emeleti lakásba, Kun Zsigmond ritka szépségű néprajzi gyűjteményének itt meglelt otthonába. Lehet, hogy van az országban nagyobb, gazdagabb magángyűjtemény, de ez az 50 esztendő alatt értő szeretettel, szép szenvedéllyel összegyűjtött 700 népművészeti tárgy páratlanul harmonikus, hangulatos egészet alkot. Az idős házaspár jóideje kereste már a megnyugtató megoldást: hol, hogyan maradhat majd együtt az eredeti kompozíciójú, értékes néprajzi gyűjtemény? A Fővárosi Tanács művelődésügyi ágazatának vezetői úgy vélték, e népi remekművek közkinccsé tételével új színfolttal lesz gazdagabb Budapest. Így került a félszázados gyűjtőmunka eredménye áprilisban a zsúfolt, sötét belvárosi bérházból méltó helyre, az óbudai műemlék-szigetre, a Fő tér 4-es számú ház szép, tágas lakásába.

A gyűjtemény

Széles lépcső vezet az emeletre. A kovácsoltvas korlát fordulóit alacsony oszlopok őrzik, rajtuk egy-egy mázas korszó jelzi, hol jár, hová érkezik a látogató. Fenn, a lakás előterében szótessel takart támlás pad, faragott fogas. Az első szobába lépve, a legelső érzés a szótlan megilletődés, a finoman faragott, festett bútorok, a szivárvány minden színében pompázó cserépedények, a szépséges szöttek és szőnyegek láttán. Az összehatás gyönyörűsége után a részletek szépségébe merülhet a vendég.

Az ajtóval szembeni sarok Badár Balázsnak, a századforduló hírneves mezőtúri fazekasának emlékét őrzi. Kun Zsigmond gyerekkorában az ő műhelyében csodálta meg az ősi mesterség fortélyait. Az évtizedek alatt kedvtelésből szenvedéllyé vált gyűjtőmunka első darabja egy vidám színében csillogó mezőtúri vizeskorszó. Mellette fedeles lisztes cserépbödön, a fedél tetején házörző kutya mása — itt az edény kincsét őrzi. A festettvirágos lábastékán 1864-ben készült Kossuth-címeres fehér kancsó. A matyó kelengyéláda fölött guzsalyok strázsálnak, a súlyos baranyai szuszék körül kulacsok, csobolyók, ivócsanakok, pipatőrüim. A szoba közepén az asztal, mély kenyértartó fiókokkal, körülötte faragott támlájú parasztszékek. A hajdanvolt hétköznapi és vasárnapok megannyi háziesszközét a teremtő fantázia formálta, színezte. A népművészeti tárgyak lényege, hogy a célszerűség és a szépség ötvözetéből fogannak. Népdal, zene tiszta hangjai hatnak úgy az emberre, mint ebben a lakásban a paraszti alkotások, az ősi falvak népének nehéz életéből kivirágzott művészet.

A nagyszobában, ha lehet, még fokozódik a hatás, a színek, formák, vonalak eleven ritmusa, gazdag harmóniája. A XVIII., s főként a XIX. században keletkezett tárgyak tájegységekként csoportosítva népesítik be a fehérre meszelt falakat. Szemben, a két ablak között százszentdős hartai festett szekrény áll, tetején vásárhelyi, mezőtúri, pásztói szilkék sorakoznak. A hasonló színű, mintázatu sárközi sarkpadot 1839-ben készítette mestere. A kétfiókos, kamarás asztal XVIII. századi. Terítőjét huszonhat darab hevesi, nógrádi főkötőből állították össze, a százezernyi apró keresztlítés

Kun Zsigmond

SIKLÓS PÉTER felvételei

a francia gobelin-művészetet idézi. A könyvespolcokon, sárgult kötetek között, karcsú bokályok és butélikák füzére. A 112 éves zilahi bokályt is Kossuth-címer ékíti. A padlón tüzesmeleg színű torontáli szőnyegek. Fönn a falon világos, virágos óriástálak Bajáról, Mohácsról, sötétfényűek Szekszárdról, Sárospatakról. A XVIII. századi kis falitűkőr fekete ráámáján ezüstfényű ólomgyöngyözés. Az arasznyi, faragott, festett Mária-szobor Michelangelo Pietájának paraszti utánérzése. Az erdélyi fal ékességei: a rokokó stílusban fogant rácsosajtajú téka, a XVIII. század elején készült piros keresztaszemes párna két kuruc lovasal, a szebbnél szebb színű, mintájú tányérok, bokályok.

A konyha berendezése is funkcionális. A falakon csángó keses-villás-kanalas, hódmezővásárhelyi fűszertartó, cserép kacacsütő, tézszászűrtálak és sok egyéb főző-sütő edény. Falvédőül egy virágosra hímzett ceredi (Gömör megye) kötő szolgál. Nászajándéku kaphatta egy múlt századi ifjú menyecske a következő, belévarrott ajánlással: „Hitt Remény És Szerettet Vezéreljen Titeket Mariskám”.

Ezek az érzelmek vezérelték Kun Zsigmondot is, félszázados gyűjtőmunkája során. Meséli: apja mezőtúri iparosember volt, s őmaga korán rádobbant az úri kaszinók, úri murik botrányos világa közepette a zsellérek, kubikosok nyomorúságos életére. A nehéz népelet láttán ébredt benne érdeklődés és vonzalom a paraszti művészet iránt. Megrendítő és tiszteletreméltó alkotások a népművészet tárgyai, mert valamennyit ősi hagyomány, tehetség, szenvedés és a szépség utáni vágyakozás hozta világra.

A gyűjtő

— Ennek a szenvedélynek a „rabjai” kezdetben válogatás nélkül hordták haza zsákmányukat, a régi parasztvilág mozgatható tárgyait — magyarázza Kun Zsigmond, e népmese-szép otthon gazdája. — Holott összezsúfolva a lakásban, „holt lelek” csupán. Ezek a tárgyak akkor ébrednek életre, amikor sikerül őket összehangolva, funkcionálisan elhelyezni a lakásban. A magunk sokéves tapasztalatai alapján mondhatom kezdő gyűjtőtársaimnak — manapság divat e tárgyak gyűjtése —, hogy a legelső követelmény: kerüljünk a zsúfoltságot! Egy-egy edénytípust egymás közelében helyezünk el, hajdani funkciójuk szerint. A tájegységek tárgyait lehetőleg egyazon helyen csoportosítsuk. A tarkaság, kuszaság érzését a színek összehangolásával kerülhetjük el. Újabb tárgyakkal gyarapodva, mindig nagy gyönyörűség a lakás átforgalmazása, új színhatások komponálása. E megunthatatlan „játék” folyamán lakásunk soha nem lesz múzeum. Így, otthonunkban érezhetjük igazán a néplelek mélységeit, gazdagságát, a szinte megszólaló, muzsikáló tárgyak körében. Mintha százszázpú zenét hallanánk.

E „zenekar” 83 éves karmesterének egyénisége, gazdag tevékenységgel töltött élete ugyancsak figyelmet érdemlő. Kun Zsigmond iskolai befejeztével postatisztviselő lett. Az első világháborúban három esztendeig katonáskodott. A Tanácsköztársaság idején s azt követően kifejtett tevékenysége miatt elbocsátották munkahelyéről; kiáltvánnyal fordultak a világ postai dolgozóihoz, felhívták figyelmüket a Magyarországon dúló fehérterrorra, segítséget kértek a bebörtönzött, internált postások családjai számára. A 20-as

Az erdélyi fal

Pásztor-szerszámok, szűrmellény, szuszék

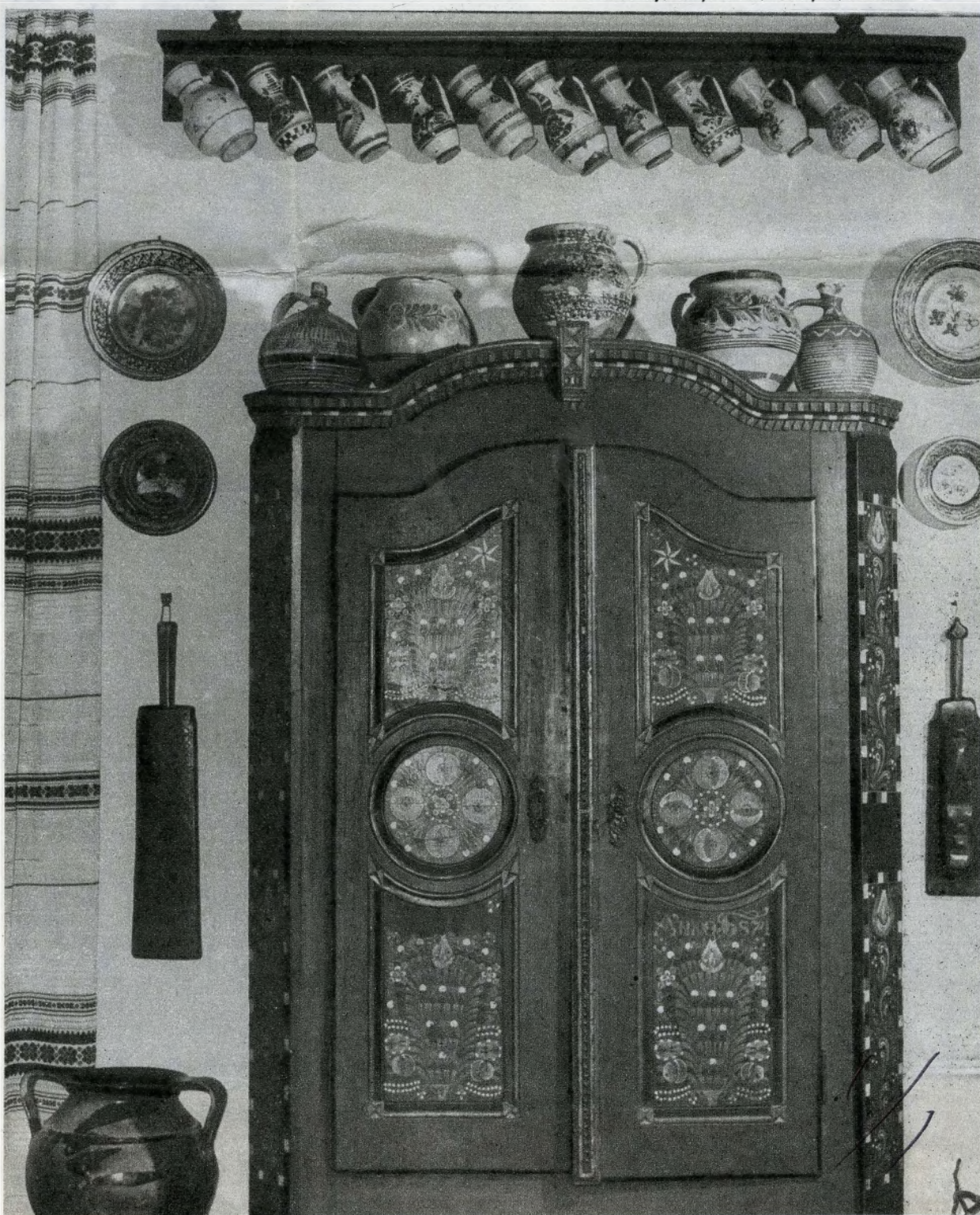
Sasvári Madonna (XVII. századi fadaragás)

években a PTOE (Pénzüntézetit Tisztviselők Országos Egyesülete) titkárá lett Kun Zsigmond. A két háború között a baloldali írók, költők, művészek pódiumhoz gyakorta a PTOE, személy szerint Kun Zsigmond segítségével juthattak. Éveken át vállalt kockázatot azzal, hogy a hatóságoknál be nem jelentett előadásokat tartottak az Egyesület helyiségeiben, például József Attila, Devecseri Gábor, Vas István, Gereblyés László, Mórincz Zsigmond, Meggyaszai Vilma. Csorba Géza Kossuth-díjas szobrászművész mondta valakinek: ha valaha megmintáznám a gerinces, igazságszerető, másokon mindig segíteni igyekvő ember szobrát, csak Kun Zsigmondra kellene gondolnom... Hevesi Gyulánét 1931-ben, mielőtt a Szovjetunióba emigrált volna, napokig lakásán rejtgette. 1944 tavaszán — a Gestapo elől — Kunék kiköltöztek pesti lakásukból a hűvösvölgyi Széher útra, a kis telken álló víkendházba. Szemben, az út túlsó oldalán, a svájci követség kiürítési szállásán sok menekült húzódtott meg. Kun Zsigmond éjjelente átjárt, s élelemmel, pénzzel segítette az üldözöt-

Sárközi sarokpad, XVIII. századi kamarás-asztal, falitékák

Hartai szekrény, matyó tálak, bokályok, fazekak

teket. Az egyik festett láda mélye őrzi a háború utáni köszönőlevelek kötetét...

A felszabadulás után nem sokkal nyugdíjba ment Kun Zsigmond — de azóta se pihen. 1961-ben — 68 évesen — például jelesen elvégezte Budapesten a kétéves ezüstkalászos gazdalanfolyam gyümölcs-szőlőszakát. Még ma is szüntelenül tevékenykedik, előadásokat tart, emlékiratain dolgozik, múzeum- és tárlatlátogatásokat vezet. Fiatalok veszik körül, hallgatják eleven beszédét, színes anekdotáit, irodalomról, kabaréről, zenéről, népművészetről, faggatják tartalmas, mozgalmas életéről. Honnan ez a kifogyhatatlan életkedv, töretlen energia? Csak ennyit mond: „Á mezőtúri zsellérek kiszolgáltatottsága, nyomora indított a nép életének mind alaposabb megismerésére, azután jutottam el a paraszti művészet becsléséhez és megértéséhez.”

S túl az aranylakodalmon, a tevékeny, bátor élet során méltó társa Kun Zsigmondnak odaadó felesége, Erzsike néni. Ő a sok száz, gyönyörű népművészeti alkotás formai kompo-

Komáromi láda, rajta baranyai szőttes és hódmezővásárhelyi boros-butykos

Népművészeti ritkaságok

ziciójának, színharmóniájának megteremtője, a régi, szűk lakásban, s itt, a Fő téri tágas otthonban is. A költözés előtt, februárban, a Néprajzi Múzeumban kiállítást rendeztek Kun Zsigmond gyűjtéséből. Mintegy félszáz tárgyat helyeztek el a tárlókban, s nagyított fotókon mutatták be a Tüköry utcai lakás kincseit. A kis kiállításnak feltűnően nagy sikere volt, az érdeklődésre való tekintettel a tervezett két hét helyett két hónapig volt megtekinthető. Megtelt a vendégekönny elismerő, tisztelő, köszönő szavakkal. Gyakran áthívták Kun Zsigmondot a Múzeumba, iskolai osztályok előtt beszélt a kiállított népművészeti alkotásokról, eredetükről, történetükről, a gyűjtőmunkáról. Fiatalok egy csapata — mérnökök, gyógyszerészek, egyetemi hallgatók, zenészek — felajánlották az idős házaspárnak: szívesen segítenek a költözésnél. Nagy örömükre Badár Balázs unokája, Badár Árpád, a fiatal mérnök is megkereste őket, s lelkesen csatlakozott a

Nógrádi főkötőkből összeállított terítők tordai bokályok, kancsók

Kalotaszegi gránátalmás díszítésű láda (részlet)

Mezőtúri fazekasmunkák: közte Badár Balázs csárdás-korsója, Tokodi Sándor lisztes bödönje

brigádhoz. Esténként felváltva jöttek, csomagolták a könyveket, a törékeny tárgyakat, szögelték, cipelték a ládákat, a Fő téri lakásban segítettek kicsomagolni és berendezkedni, Erzsike néni útmutatásai szerint.

Kun Zsigmondék szívesen költöztek az ötödik kerületből a harmadikba. Hazajöttek Óbudára: a harmincas években már laktak itt. A Fővárosi Tanács nem találhatott volna alkalmasabb, méltóbb otthont gyűjtőnek s gyűjteményének. Az óbudaiak pedig szinte versengve segítettek; a III. kerületi IKV dolgozói soron kívül rendbehozták a lakást, a kerületi tanács, elsősorban a művelődési ágazat vezetői, munkatársai mindvégig ott segítettek népművészeti otthon ideális körülményeinek megteremtésénél.

Köszönet illeti mindazokat, akik elősegítették a hogy az ország talán legszebb, legeredetibb néprajzi magángyűjteménye itt, a fővárosban, Óbuda szívében közkinccsé válhasson.

